

Toelichting

op het uitvoeren van de stappen van het GFA-GIP-protocol

Het GFA-GIP-protocol is ontworpen als leidraad voor het afnemen van een gedragsfunctieanalyse en het ontwerpen van het daarop van toepassing zijnde gedragsinterventieplan.

Het protocol bestaat uit de volgende acht stappen:

1. Gesprek met de leraar en/of ouders en/of leerling
2. Stel een hypothetische verklaring op
3. Bepaal je vertrouwen in de hypothetische verklaring
4. Voer zo nodig observaties uit
5. Bevestig het vertrouwen in hypothese of pas deze aan
6. Bepaal de Route van tegenstrijdig gedrag
7. Stel een gedragsinterventieplan op
8. Maak een evaluatieplan

Persoonlijke gegevens

Leg, voordat je het gesprek hebt met een leraar, ouder of leerling naar aanleiding van de GFA-Checklist, uit wat het doel van het gesprek is. Vertel dat het invullen ervan zo'n twintig minuten duurt en geef aan dat je weer contact opneemt als de gedragsfunctieanalyse is voltooid.

Vul bovenaan de checklist de naam van de leerling in. Om privacyredenen wordt vaak gewerkt met alleen de initialen of bijvoorbeeld een leerlingnummer.

Vul de naam in van degene met wie het gesprek plaatsvindt, en geef aan wat zijn of haar relatie met de betreffende leerling is.

Vul bij 'Vragensteller' je eigen naam in en geef daarbij aan in welke hoedanigheid je dit interview afneemt (gedragsdeskundige, schoolpsycholoog, lid actieteam enzovoort).

Vraag de ondervraagde enkele sterke kanten of talenten van de leerling te benoemen en ook na te denken over activiteiten die de leerling prettig vindt. Bij het opstellen van een interventieplan kan dan gebruikgemaakt worden van de sterke kanten van de leerling en activiteiten die hij prettig vindt kunnen als bekrachtiger worden ingezet.

Stap 1A – Gesprek met leraar en/of ouder

Het doel van deze stap is te komen tot een heldere beschrijving van het probleemgedrag en gebeurtenissen vast te stellen die het gedrag voorspellen of het versterken. De situatie, aanleidingen (antecedenten of gebeurtenissen) en gevolgen (consequenties) van het gedrag moeten worden ontdekt.

Het eerste gesprek vindt plaats met degene dit het verzoek om hulp indient door middel van het Formulier Hulpvraag. Dit kan de leerkracht, klassenleraar of mentor van de leerling zijn, of en andere volwassene met wie de leerling regelmatig contact heeft (bijvoorbeeld de conciërge, schoolcounselor of wiskundeleraar). Een complete gedragsfunctieanalyse omvat ook een gesprek met andere relevante volwassenen, bijvoorbeeld betrokken leraren of de ouder(s).

Beschrijving van het gedrag

Er worden vier vragen voorgelegd over het probleemgedrag:

1. Hoe ziet het probleemgedrag eruit?
2. Hoe vaak doet dit probleemgedrag zich voor?
3. Hoe lang houdt het probleemgedrag aan wanneer het zich voordoet?
4. Hoe storend of gevaarlijk is het probleemgedrag?

Vraag de leraar of ouder zo specifiek mogelijk te zijn. Als het antwoord niet specifiek, meetbaar of te observeren is, moet het duidelijker worden verwoord. Op de eerste vraag wordt bijvoorbeeld geantwoord: *Marcia gedraagt zich vreemd en is hebberig in de klas*. Dit is geen heldere omschrijving. *Vreemd en hebberig* kan voor de vragensteller een andere betekenis hebben dan voor de ondervraagde. Probeer een genuanceerdere beschrijving te krijgen, door door te vragen: *Hoe ziet het eruit als Marcia zich vreemd en hebberig gedraagt? Hoe weet je dat ze hebberig is?*

Als er meer dan één gedraging wordt genoemd bij vraag 1, moet er voor elk van deze gedragingen ook een antwoord komen op de vragen 2, 3 en 4.

Beschrijving van de inleidende gebeurtenis

Een antecedent is een aanleiding of situatie die zich voordoet voordat het gedrag plaatsheeft. Het antecedent kan gezien worden als de voorspeller van het gedrag. Voorbeelden van antecedenten die probleemgedrag kunnen voorspellen zijn: de leerling opdragen een te moeilijke of te grote taak uit te voeren; de leerling naast een klasgenoot te zetten met wie hij het niet goed kan vinden; de verwachting van de leerkracht dat de leerling een taak afmaakt tijdens vrije keuzemomenten. Eén en hetzelfde antecedent kan bij de ene leerling probleemgedrag veroorzaken en bij een andere leerling juist een succesvolle uitkomst opleveren. Omdat er zoveel verschillen kunnen zijn tussen de reacties van leerlingen, is het belangrijk je goed bewust te zijn van de voorspellende gebeurtenissen bij leerlingen om wie je je zorgen maakt wat betreft hun gedrag. Om erachter te komen wat de aanleiding van probleemgedrag kan zijn, kun je de dagelijkse routine van een leerling nagaan.

Vul om te beginnen het schema in betreffende de gebruikelijke gang van zaken: in de eerste kolom de tijden, in de tweede kolom een korte beschrijving van de activiteit of les. Probeer dit schema in te vullen (of in te laten vullen door de leerkracht) vóór het gesprek, zodat het gesprek vlot verloopt. Bij een gesprek met de ouder(s) verloopt dit iets anders. Vraag de ouder welke tijdstippen tijdens hun dag gerelateerd zijn aan school. Meestal is dit het gereed maken voor school in de ochtend, van huis naar school en van school naar huis, in de middagpauze, tijdens het maken van huiswerk. Zet deze activiteiten in de tweede kolom en vraag de ouder(s) op welke tijdstippen dit normaal gesproken plaatsvindt.

Vul de rest van het schema in; vraag de leerkracht per tijdstip of de leerling probleemgedrag laat zien, en zo ja, geef hiervan dan een korte beschrijving; als het goed is, is dit gelijk aan het gedrag dat in de eerste sectie van het formulier is ingevuld. Je hebt hiervan al een uitgebreide beschrijving, dus je kunt het hier kort houden (bijvoorbeeld: woedeaanval, vecht, afgeleid).

Vraag daarna aan de leerkracht of hij of zij wil aangeven hoe waarschijnlijk het is (op een schaal van 1 tot 6) dat het gedrag zich tijdens dat tijdstip zal voordoen. Omcirkel dat getal, waarbij een 1 aangeeft dat het gedrag zich waarschijnlijk niet zal voordoen, en een 6 dat het dagelijks in deze situatie voorkomt.

Vraag tot slot wie er meestal bij het gedrag betrokken is. Krijgt de leerling het aan de stok met een klasgenoot? Is de leerling opstandig tegenover de leerkracht? Misschien heeft het gedrag alleen invloed op de leerling zelf. Geef dus in de laatste kolom aan of het probleem zich voordoet met medeleerlingen, leerkracht, ouders, alleen de betrokken leerling zelf of iemand anders. Gebruik in het geval van bepaalde klasgenoten alleen hun initialen en niet hun volledige naam.

Noem de aanleidingen en de situaties (antecedenten)

In het volgende deel van het formulier kun je de gegevens uit het schema samenvatten; hiermee krijg je duidelijker inzicht in de aanleiding. De leerkracht (of ouder, of leerling) geeft antwoord op de volgende vier vragen:

1. Welke omstandigheden geven aanleiding tot het probleemgedrag?
2. Wanneer begint het probleemgedrag meestal ?
3. Wanneer komt het probleemgedrag bijna nooit voor?
4. Zijn er speciale voorwaarden, gebeurtenissen of activiteiten die het probleemgedrag versterken?

Om de eerste vraag te beantwoorden; kijk je naar het ingevulde schema. Bekijk op welke tijden het het meest waarschijnlijk is dat de leerling probleemgedrag laat zien (bij score waarschijnlijkheid 4, 5 of 6). Welke overeenkomsten tussen die activiteiten zijn er te vinden? Zijn ze bijvoorbeeld allemaal ongestructureerd, of moet de leerling in deze periodes zelfstandig werken? Misschien is een bepaalde persoon in deze periodes in de buurt van de leerling, of juist afwezig? Probeer vast te stellen welke terugkerende situaties problemen kunnen veroorzaken. Als de ondervraagde deze vraag niet eenvoudig kan beantwoorden, stel dan eens de volgende vraag: 'Als je het probleemgedrag zou willen oproepen, wat moet je dan doen?'

Vraag op welke tijden van de dag, of welke dagen van de week het probleemgedrag zich meestal voordoet. Als dit antwoord afwijkt van wat je op grond van het schema zelf zou verwachten, vraag dan om verduidelijking van het antwoord.

Vraag wanneer het probleemgedrag bijna niet voorkomt. Als je hierop het antwoord weet, weet je wat werkt voor de leerling. Als je erachter kunt komen wat het is dat maakt dat het de leerling wel lukt, kun je zorgen voor de juiste aanpassingen in de situaties waarin hij of zij probleemgedrag laat zien.

Sommige gebeurtenissen kunnen probleemgedrag versterken. Voorbeelden hiervan zijn: een ruzie thuis vlak voor school, te weinig slaap, niet ontbijten, medicatie vergeten. Vraag of er bepaalde zaken zijn die het probleemgedrag van de betreffende leerling kunnen versterken.

Beschrijving van de gevolgen (consequenties)

Het gaat er hier om erachter te komen wat er normaal gesproken gebeurt nadat het gedrag heeft plaatsgehad. Wordt de leerling genegeerd, uitgelachen, de klas uit gestuurd? Vraag wat de gebruikelijke reactie is en welk effect dit heeft. Met andere woorden: maken de consequenties het gedrag erger, beter of zorgen ze ervoor dat het gedrag stopt?

Einde vraaggesprek

Na het gesprek ga je met de verzamelde gegevens een hypothetische verklaring opstellen *waarom* het gedrag zich voordoet. Als je gegevens van meerdere leraren of de ouders nodig hebt, download je meerdere lege formulieren.

Stap 2A – Opstellen van een hypothetische verklaring

GGG (gebeurtenis – gedrag – gevolg)

Het opstellen van een hypothetische verklaring is een van de belangrijkste onderdelen van het GFA-GIP-protocol. Het is de samenvatting van alles wat je te weten bent gekomen over het probleemgedrag en de link naar een effectief en relevantie gedragsinterventieplan.

Begin met het maken van een lijstje van de probleemgedragingen. Meestal zijn er meerdere soorten gedrag te benoemen. Bijvoorbeeld: de leerling maakt ruzie met klasgenoten en weigert opdrachten van de leerkracht uit te voeren. Noteer de diverse typen gedrag in de kolom 'Gedrag'. Noteer dus niet alle uitingen van dat gedrag. Als vechten bestaat uit duwen, slaan en schreeuwen, noteer dan alleen het *soort* gedrag, in dit geval dus 'vechten'.

Noteer vervolgens voor elk soort gedrag dat je genoemd hebt, de antecedenten, ofwel de inleidende gebeurtenissen. Kijk hiervoor in de GFA-Checklist van het gesprek.

Noteer daarna voor elk type gedrag wat het gebruikelijke gevolg (de consequentie) is in de laatste kolom. Tijdens het gesprek kunnen meerdere gevolgen ter sprake zijn gekomen, maar noteer de consequenties die het gedrag in stand houden of verergeren. Bijvoorbeeld: een leerling die een ongepaste grap maakt kan geconfronteerd worden met twee reacties:

zijn of haar medeleerlingen kunnen het negeren. De kans dat hij de grap nog eens maakt is dan erg klein. Een andere reactie kan zijn dat hij of zij er veel aandacht door krijgt en dat kinderen erom moeten lachen. In dat geval zal de leerling meer van dit soort grappen maken of dezelfde grap in andere situaties herhalen. In dit geval ondersteunde het negeren het gedrag niet, de aandacht ondersteunde het gedrag echter wel. Bij het vaststellen van een hypothetische verklaring wil je weten welke gevolgen het gedrag versterkt of ondersteunt. In het voorbeeld noteer je bij Gevolgen: aandacht van klasgenoten die erom lachen.

Tot slot noteer je in de eerste kolom gebeurtenissen die probleemgedrag kunnen verergeren of waardoor het waarschijnlijker is dat het zich zal voordoen.

Kolom 1, 2 en 4 vul je in voor ieder *type* gedrag.

Functie van het gedrag

Voor elke GGG-analyse wil je vaststellen waarom jij denkt dat bepaald gedrag zich voordoet. Op dit punt kun je het probleemgedrag beschrijven, weet je waardoor het gedrag getriggerd wordt en weet je welke gevolgen het gedrag in stand houden of verergeren. Maar waarom doet het gedrag zich voor? Welke functie heeft het voor de leerling? Veelvoorkomende functies van gedrag zijn: aandacht krijgen van klasgenoten, aandacht krijgen van volwassenen, een lastige opdracht vermijden, een bepaalde persoon ontwijken. Bedenk wat volgens jou de werkelijke motivatie voor het gedrag van de leerling is en noteer dit.

Hoe meer ervaring je hebt met het GFA-GIP-protocol, hoe gemakkelijker het invullen van stap 2 gaat. In het begin is het verstandig om stap 2 samen met de leerkracht door te nemen, om er zeker van te zijn dat hij of zij het eens is met jouw hypothese.

Stap 1B – Gesprek met de leerling

Het gesprek met de leerling verloopt in dezelfde volgorde als dat met de leerkracht en/of de ouders. Sommige vragen zijn weliswaar enigszins aangepast, maar ze zullen dezelfde soort informatie opleveren.

Uit de praktijk blijkt dat dit gesprek met kinderen vanaf groep 4 heel bruikbaar is. Jongere leerlingen zijn zich meestal nog niet zo bewust van hun eigen gedrag en kunnen de vragen dus niet adequaat beantwoorden. Wel kunnen ze vragen beantwoorden als: 'Wat vind je leuk?' en 'Waar ben je goed in?' Het is daarom belangrijk om iedere leerling deze vraag voor te leggen. Hieruit kun je namelijk informatie halen over dingen die belangrijk zijn voor de leerling. De leerling kan het bijvoorbeeld fijner vinden om achter de computer te zitten, dan te gymmen. Als je in kaart hebt wat hij of zij fijn of belangrijk vindt, kun je hiervan gebruikmaken in het gedragsinterventieplan. De leerling die het fijn vindt om achter de computer te zitten, kun je als beloning dan extra computertijd geven.

Het is heel belangrijk dat de leerling zich tijdens het gesprek op zijn gemak voelt. Het is daarbij goed als degene die de vragen stelt geen onbekende is voor het kind. De omgeving moet geruuststellend zijn; voor een jonge leerling kan het intimiderend zijn aan een vergadertafel te moeten zitten in plaats van op zijn eigen plaats in de klas. Een leerling die zich regelmatig bij de directeur moet melden, zal een gesprek in de directiekamer ook niet prettig vinden. Om te zorgen dat het gesprek vertrouwelijk blijft, moet ieder gesprek, ook

dat met de leerkracht en de ouder(s), plaatsvinden zonder andere personen in dezelfde ruimte.

Wees van tevoren duidelijk over het doel van het gesprek. Zorg dat de leerling begrijpt dat hij of zij niet op het matje geroepen wordt, of in de problemen kan komen door de antwoorden op de vragen.

Laat de leerling ook weten dat zijn of haar ouders op de hoogte zijn van het gesprek.

Het volgende 'script' kunt je wellicht gebruiken om de leerling uit te leggen wat het doel van het gesprek is.

Hoi, ik ben _____ (naam) en ik ben _____ (functie) hier op school. Ik werk met kinderen die het moeilijk hebben hier op school. Ik probeer erachter te komen hoe ik ze kan helpen met hun problemen en wat we kunnen doen zodat ze het fijner vinden om naar school te gaan. Volgens mij kan dat het beste door met de kinderen zelf te praten en te vragen wat er goed gaat en wat er minder goed gaat op school.

Ik wil je daarom een paar vragen stellen. Ik wil graag weten wat jij leuk vindt op school en welke dingen je moeilijk vindt. Is dat goed?

Nog iets anders wat ik je wil vertellen: ik wil goed kunnen onthouden wat je me allemaal vertelt, zodat we kunnen uitpluizen hoe we je het beste kunnen helpen. Ik kan het beter onthouden als het op papier staat, dus jouw antwoorden ga ik opschrijven.

Goed, laten we beginnen.

Stap 2B – Opstellen van een hypothetische verklaring

Zie stap 2A.

Stap 3 – Hoe groot is je vertrouwen in de hypothetische verklaring?

Voordat je verder gaat met het GFA-GIP-protocol, moet eerst vastgesteld worden hoe zeker je kunt zijn van de juistheid van de hypothetische verklaring. Met andere woorden: hoe zeker ben je ervan dat je begrijpt waarom het probleemgedrag zich voordoet? Hiervoor moet je alle gegevens die je tot nu toe verzameld hebt, met elkaar vergelijken. Komen de gegevens uit de verschillende gesprekken die je hebt gevoerd met elkaar overeen? Zijn de inzichten die de ondervraagden hebben over omstandigheden, aanleidingen, vormen van gedrag, de gevolgen en de functie hetzelfde? Hoe meer overeenkomsten je ziet, hoe zekerder de hypothetische verklaring over het algemeen is. Geef (samen met de andere leden van het kernteam) op een schaal van 1 tot 6 aan hoe groot het vertrouwen in de juistheid van de hypothese is, waarbij 1 staat voor helemaal niet zeker, en 6 voor heel zeker. Bij een score van 4 of minder is de zekerheid niet groot genoeg en moet er meer informatie verzameld worden voordat er een gedragsinterventieplan opgesteld kan worden. Meestal gebeurt dit door middel van observaties.

Stap 4 – Uitvoeren van observaties

- Als de leerling het risico loopt op schorsing, verwijdering of overplaatsing, voer dan een of meerdere observaties uit.
- Als de leerling niet voldoet aan bovenstaand criterium, maar het vertrouwen in de hypothese 4 of lager is, voer dan een of meerdere observaties uit; op die manier krijg je een beter beeld van het gedrag (wanneer, waar en waarom het zich voordoet).
- Als de leerling niet voldoet aan het eerste criterium, en het vertrouwen in de hypothese 5 of 6 is, ga dan direct naar stap 6 van de GFA-GIP-procedure.

Het doel van de observatie is vaststellen van een hypothetische verklaring, dus let op aanleidingen, gedrag, in stand houdende of verergerende consequenties, en de functie die het gedrag blijkbaar voor de leerling heeft.

Gebruik van het observatieschema

1. Vul de nodige gegevens boven in het formulier in.
2. Noteer de tijden/activiteiten/lessen onder het kopje Situatie.
3. Noteer de gedragingen waarop in de observatie wordt gelet.
4. Noteer eventueel bekende en/of relevante voorspellende gebeurtenissen.
5. Noteer zo mogelijk bekende functies van probleemgedrag.
6. Noteer de gebruikelijke gevolgen die de verschillende soorten gedragingen hebben.

De eerste keer dat bepaald gedrag of een incident zich voordoet, noteer de observant een 1 in de betreffende vakjes van het formulier. Het getal in de rij onderaan, bij 'Datum' wordt doorgestreept. De volgende keer dat een probleemgedrag zich voordoet, wordt er een 2 genoteerd in de relevante vakjes enzovoort. Als de observatie op een bepaalde dag klaar is, kun je een verticale streep zetten na het laatste nummer. De volgende observatiedag wordt het eerste incident of probleemgedrag genoteerd met het eerstvolgende nummer. Het gebruik van de nummers op deze manier heeft als voordeel dat je heel snel kunt zien welk gedrag welke antecedent heeft, welke consequenties en welke functies. (Bijvoorbeeld: Joshua heeft op 1 dag vier keer op de grond naast zijn tafeltje gespuugd. Dit gebeurde alle keren toen hij alleen moest werken, zonder aandacht. De functie van dit gedrag is het verkrijgen van aandacht.)

Als het formulier gebruikt wordt voor meerdere dagen, kun je snel zien welk gedrag op welke dag heeft plaatsgevonden. Dit kan behulpzaam zijn bij het bepalen van patronen. (bijvoorbeeld: Het gedrag van Maarten is altijd het meest problematisch op maandag.)

Stap 5 – Bevestig vertrouwen in hypothese of pas de hypothese aan

Observatie van de leerling in zijn dagelijkse omgeving (in de klas, op het schoolplein enzovoort) geeft je als het goed is een duidelijk beeld van het gedrag zoals dat door de leerkracht, ouders en de leerling zelf beschreven is. Met de gegevens uit observaties, die het

beeld dat je kreeg uit de gesprekken kunnen aanvullen, wordt je hypothese al dan niet bevestigd. Is dit niet het geval, dan moet je de hypothetische verklaring aanpassen. Op grond van de uiteindelijke hypothese ga je een gedragsinterventieplan maken.

Leg om te beginnen de gegevens uit het gesprek met de leerkracht naast de gegevens die je hebt verkregen uit observatie. Komen die overeen wat betreft de omstandigheden, aanleidingen, vormen van gedrag, de gevolgen en de functie van het gedrag? Doe vervolgens hetzelfde met de gegevens uit de gesprekken die met de ouders en de leerling zelf zijn gevoerd.

Alle gegevens bij elkaar zorgen voor een werkbare hypothese.

Stap 6 – Bepaal Route van tegenstrijdig gedrag

Als je de verschillende *soorten* probleemgedrag hebt vastgesteld, zul je ook verschillende hypothetische verklaringen hebben, voor elk soort gedrag één. Je zult ook voor elk soort gedrag een Route van tegenstrijdig gedrag moeten bepalen.

In het vakje *Probleemgedrag* noteer je het soort gedrag dat de leerling laat zien. Vul vervolgens de vakjes *Situatie*, *Aanleiding* en *Gevolgen die probleemgedrag in stand houden*. Vul tot slot in welke functie het gedrag heeft.

Vervolgens vermeld je het uiteindelijk gewenste gedrag en het alternatief gedrag. Het gewenste gedrag is het gedrag dat je op de langere termijn wilt zien. Als het probleemgedrag bijvoorbeeld is dat de leerling gaat huilen en zijn opdracht papier verscheurt als een opdracht te moeilijk voor hem is, zal het gewenste gedrag zijn dat de leerling zijn opdracht rustig maakt en zonder problemen voltooit. Het alternatieve gedrag kun je zien als een tussenoplossing of kortetermijnoplossing. Dit zal in ieder geval gedrag zijn dat acceptabel is in de klas. In dit voorbeeld zou het alternatieve gedrag kunnen zijn: de leerling steekt zijn hand op en krijgt hulp van de leerkracht als hij iets niet begrijpt. Het is essentieel dat het alternatieve gedrag dezelfde functie heeft als het probleemgedrag. Zo zal de leerling worden gestimuleerd tot gedragsverandering. Als in het bovenstaande voorbeeld de functie van het gedrag is aandacht te krijgen van de leerkracht, dan zal het alternatieve gedrag een effectieve manier zijn om het gedrag van de leerling te veranderen; het is een acceptabele manier om de aandacht van de leerkracht te vragen. Als het gedrag echter vertoond wordt om aan de taak te ontkomen, zal het alternatieve gedrag dit alleen maar verergeren. Er wordt met de korte termijnoplossing meer nadruk gelegd op het voltooien van de taak dan eraan ontkomen. Het is dus een uitdaging het juiste alternatieve gedrag vast te stellen.

De volgende stap is brainstormen over strategieën om het gedrag aan te pakken. De Route van tegenstrijdig gedrag geldt hierbij als leidraad: er wordt vermeld wat het probleemgedrag is, en het uiteindelijk gewenste gedrag. Er is ook genoteerd welke gebeurtenissen het probleemgedrag voorspellen en welke consequenties het gedrag in stand houden. Elk onderdeel geeft mogelijkheden om iets aan te passen. Elke verandering in de route zal een verandering van het gedrag teweegbrengen. Praat erover met de betrokken leerkracht(en), de ouders en/of een andere volwassene die veel met het kind te maken heeft.

In het onderste gedeelte van het formulier worden strategieën genoteerd om de situatie aan te passen, de aanleiding te veranderen, om het nieuwe gedrag aan te leren en de gevolgen te veranderen. In elke kolom komen suggesties die dat deel van het probleem mogelijk kunnen veranderen of verbeteren.

Begin met het probleemgedrag, het gewenste gedrag en het alternatieve gedrag. Als je het gedrag van een leerling wilt veranderen, zul je de leerling moeten leren welk gedrag je wilt zien. Bepaal welke vaardigheden de leerling moet bezitten om het gewenste gedrag ook daadwerkelijk te tonen.

Omschrijf duidelijk wat het gewenste gedrag is (strategie aanleiding), leer het de leerling en doe het voor (strategieën aanleren nieuw gedrag) en beloon de leerling als hij of zij het gedrag laat zien (strategie gevolgen). Bij het toekennen van het een beloning is het belangrijk gebruik te maken van wat je weet over de leerling, wat vindt hij of zij leuk, waar wil hij of zij moeite voor doen. Als een leerling erg van knutselen houdt, maar een hekel heeft aan werken op de computer, is het duidelijk dat je geen extra computertijd als beloning moet inzetten.

Probeer alle strategieën zoveel mogelijk op de leerling in kwestie toe te spitsen. Als de aanleiding gevende situatie is dat de leerling vaak niet ontbijt, dan kan de leerling op school ontbijt krijgen. Als een aanleiding voor probleemgedrag het feit is dat een leerling naast een bepaalde klasgenoot zit, dan is een van de strategieën uiteraard om de twee leerlingen uit elkaar te halen. Zoals je ziet, zijn de strategieën vaak heel voor de hand liggend.

Probeer zoveel mogelijk strategieën met elkaar te bepalen. Je zult ze niet allemaal gebruiken, maar het is handig om een voorraadje te hebben waaruit je kunt putten. Op die manier kun je ook een andere strategie uit de lijst kiezen als een eerder gekozen niet effectief blijkt en hoef je niet opnieuw om de tafel om er een te bedenken.

Stap 7 – Kies interventiestrategieën

De volgende stap is het kiezen van de interventiestrategie waarmee je wilt beginnen. Je kunt uit meerdere opties kiezen, die je terugbrengt tot de optimale strategie. Bij deze keuze moeten in ieder geval de betreffende leerkracht(en) en de ouders betrokken zijn (of een andere volwassene die hiermee te maken krijgt). Je kunt geen strategie kiezen zonder te weten of degene die ermee moet werken dit ook werkelijk kan en wil.

Neem om te beginnen een klein aantal strategieën ter hand. Het aantal strategieën is afhankelijk van het aantal probleemgedragingen dat om aanpak vraagt. Het is echter ook afhankelijk van wat degenen die het moeten implementeren aankunnen. Je probeert een zo groot mogelijk effect te bereiken met zo een efficiënt mogelijke inspanning.

Kies de strategieën die goed binnen de context passen. Kies strategieën die in de zienswijzen van leerkrachten en ouders passen. De gekozen strategieën noteer je in het gedragsinterventieplan. Sommige taken moeten in kleinere deeltaken worden verdeeld. Bijvoorbeeld bij de taak 'gebruik van gedragskaart om het gedrag van de leerling te monitoren en te belonen' kun je de volgende deeltaken onderscheiden:

1. Gedragsdoelen bepalen
2. Een gedragskaart maken
3. Het gebruik van de gedragskaart uitleggen aan de leerling
4. Het gebruik van de gedragskaart uitleggen aan de leerkracht(en) en ouders
5. Beslissen welke beloning de leerling krijgt als hij of zij het gewenste gedrag laat zien
6. Beslissen wie de leerling de beloningen toekent

Elke deeltaak is essentieel om de totale taak goed te kunnen uitvoeren.

Nadat elke taak, met eventuele deeltaken, is vastgesteld, moet de taak worden toegewezen aan een persoon. Houd hierbij rekening met de rol die bepaalde personen al hebben binnen de school. Daarnaast moet worden aangegeven wat de deadline is om de bepaalde taak geïmplementeerd te hebben en wanneer de effecten bestudeerd moeten zijn. Normaal gesproken gebeurt dit binnen een week of twee na de implementatie.

Bij een volgende bijeenkomst van het actieteam moet aan de hand van dit formulier worden gecontroleerd of de actiepunten zijn uitgevoerd zoals gepland en in hoeverre de strategieën hun vruchten hebben afgeworpen. Dit is te concluderen uit de evaluatiegegevens en aan de hand van gesprekken met de leerling, leerkracht(en) en ouders. Bepaal of de strategie moet worden gemonitord, aangepast of beëindigd en noteer dit in de laatste kolom van het schema. Als een strategie moet worden aangepast, of er wordt er een toegevoegd, noteer die dan weer in de kolom 'taken', wijs een verantwoordelijke persoon aan en bepaal de deadline.

Stap 8 – Evaluatieplan

De laatste stap is het evalueren van het plan, om het effect van de interventiestrategieën op het gedrag van de leerling te bepalen. Noteer eerst wat de gedragsdoelen op korte en op lange termijn zijn (zie hiervoor de Route van tegenstrijdig gedrag; het alternatieve gedrag en het uiteindelijk gewenste gedrag). Beschrijf de doelen zo, dat het eenvoudig te constateren is of ze wel of niet behaald zijn. Als een van de doelen bijvoorbeeld is dat het kind meer huiswerk voltooit, wees dan specifiek in je verwachtingen: hoeveel procent van het huiswerk zou op korte termijn moeten zijn voltooid (bijvoorbeeld 30%) en hoeveel procent op lange termijn (bijvoorbeeld 80%). Hoe specifieker je bent, hoe eenvoudiger je kunt vaststellen of het doel bereikt is. Als je de doelen hebt beschreven, bepaal dan op welke datum je verwacht dat de leerling de doelen bereikt, in overleg met de leerkracht(en) en ouders van de leerling.

Om te bepalen of de doelen zijn bereikt, moet je gegevens verzamelen over het gedrag van de student. Dit kan bijvoorbeeld (in het bovenstaande voorbeeld) door een gedragskaart bij te houden. In het geval waarin het doel is dat een leerling minder vaak in gevecht komt met een klasgenoot, kan de leerkracht door observatie bijhouden hoe vaak het voorkomt en dit turven. Voor elk doel moet je vaststellen op welke manier de gegevens verzameld zullen worden. Ook voor dit verzamelen van de gegevens moet iemand verantwoordelijk worden gesteld en er moet worden aangegeven in welke periode dit zal gebeuren.

Tot slot moeten alle betrokkenen de laatste pagina ondertekenen, waarmee ze aangeven in te stemmen met het gestelde in het GFA-GIP-protocol.

Formulieren

behorend bij het GFA-GIP-protocol:

Formulier Hulpvraag

(pag. 47, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Denk bij het invullen van het *Formulier Hulpvraag* na over de volgende vragen:

1. Wanneer is het het *meest* en wanneer het *minst waarschijnlijk* dat het probleemgedrag zich voordoet?
 - Op bepaalde dagen van de week (bijvoorbeeld maandag), of bepaalde tijdstippen (bijvoorbeeld vlak na de pauze)
 - Tijdens samenwerken (bijvoorbeeld met bepaalde klasgenoten, in grote groepen, in kleine groepen)
 - Bij bepaalde activiteiten of taken (bijvoorbeeld tijdens moeilijke of juist te makkelijke opdrachten)
 - In combinatie met bepaalde omgevingsfactoren (bijvoorbeeld drukte, geluid)
 - Als wordt afgeweken van de normale gang van zaken (bijvoorbeeld onverwachte activiteiten, of activiteiten die niet doorgaan)
 - Medische of lichamelijke oorzaken (honger, te weinig slaap)
 - Andere invloeden
2. Wat wil de leerling volgens jou met zijn of haar gedrag bereiken?
 - Aandacht? Wat voor aandacht? Van wie?
 - Het vermijden van een taak (te moeilijk of te makkelijk)
 - Het vermijden van interactie met de leerkracht
 - De situatie controleren
 - Schaamtevolle situatie ten opzichte van medeleerlingen voorkomen

Beknopte analyse

<i>Voorspellende gebeurtenissen</i>	<i>Probleemgedrag</i>	<i>Gevolgen die het gedrag in stand houden</i>

3. Welk vervangend gedrag zou de leerling kunnen gebruiken, zodat het ongewenste gedrag overbodig wordt?
4. Besluiten van het kernteam:
 - Leerkracht zal enkele suggesties voor interventie proberen
 - Verwijzing naar.....
 - Samenstelling van een actieteam om een GFA af te nemen en een GIP op te stellen
5. Datum vervolgspraak:

GFA-Checklisten – Stap 1 & 2

GFA-Checklist – leraar

(figuur 3.4, pag.62, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl), met daarin de stappen 1 en 2

GFA-Checklist – ouders

(figuur 3.7, pag.74, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl) met daarin de stappen 1 en 2

GFA-Checklist – leerling

(figuur 3.8, pag.78, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl) met daarin de stappen 1 en 2

Stap 3 – Vertrouwen in hypothese

(figuur 3.9, pag.82, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Stap 4 – Voer observaties uit (indien nodig)

- Als de leerling het risico loopt op schorsing, verwijdering of overplaatsing, voer dan een of meerdere observaties uit.
- Als de leerling niet voldoet aan bovenstaand criterium, maar het vertrouwen in de hypothese 4 of lager is, voer dan een of meerdere observaties uit; op die manier krijg je een beter beeld van het gedrag (wanneer, waar en waarom het zich voordoet).
- Als de leerling niet voldoet aan het eerste criterium, en het vertrouwen in de hypothese 5 of 6 is, ga dan direct naar stap 6 van de GFA-GIP-procedure.

Samenvatting observatiegegevens			
Situatie	Gebeurtenis	Gedrag	Gevolgen
		1	
		2	
		3	

Functie van het gedrag

Voor elke GGG (Gebeurtenis-Gedrag-Gevolg): waarom doet het gedrag zich volgens jou voor? (Om aandacht van de leraar te krijgen, om aandacht van leeftijdsgenoten te krijgen, om een voorwerp of activiteit te verkrijgen of juist te vermijden, om aan bepaalde opdrachten te ontkomen, om bepaalde personen te ontwijken enzovoort.)

- 1.
- 2.
- 3.

Observatieformulier

(Figuur 3.10, pag. 85, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Stap 5 – Bevestig vertrouwen in hypothese, of pas dit aan

Komen de gegevens uit *GFA-checklist leraar* en die uit de observatie(s) met elkaar overeen voor wat betreft:

(a) Omstandigheden	J/N
(b) Aanleidingen	J/N
(c) Vormen van gedrag	J/N
(d) Gevolgen	J/N
(e) Functie	J/N

Komen de gegevens uit *GFA-checklist leerling* en die uit de observatie(s) met elkaar overeen voor wat betreft:

(a) Omstandigheden	J/N
(b) Aanleidingen	J/N
(c) Vormen van gedrag	J/N
(d) Gevolgen	J/N
(e) Functie	J/N

Wat is, op basis van de gesprekken en de observaties, jouw verklaring voor het probleemgedrag?

Stap 6 - Formulier Route van tegenstrijdig gedrag

(figuur 4.1, pag.93, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Stap 7 – Gedragsinterventieplan

(figuur 4.4, pag.102, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Stap 8 – Evaluatieplan

(figuur 5.4, pag.119, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Checklist kwaliteit GIP

(figuur 4.7, pag.108, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Tevredenheidslijsten

(figuur 7.6, 7.7 en 7.8, pag.154, te downloaden via www.uitgeverijpica.nl)

Lees ook:

Meer info: www.uitgeverijpica.nl